

DOI: 10.18372/2415-8151.24.16301

УДК 712

ТОПІАРНІ САДИ В СУЧАСНІЙ ЛАНДШАФТНІЙ АРХІТЕКТУРІ

Косик Оксана Іванівна¹, Гуцаленко Уляна Юріївна²

¹ Доцент, кандидат біологічних наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
e-mail: oksanakosyk@gmail.com, orcid: 0000-0003-0873-3180

² Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
orcid: 0000-0002-4048-4615, e-mail: guulana19@gmail.com

Анотація. У статті подано короткий огляд розвитку та сучасного становища топіарних садів та охарактеризовано специфіку і перспективи топіарних садів в ландшафтній архітектурі. У великій різноманітності сучасних садів і парків існує особлива група — сад-топіарій, який, безперечно, є унікальним твором садово-паркового мистецтва. Їх розвиток пов'язаний із пошуком нових композиційних шаблонів ландшафтного дизайну і має глибоке історичне походження. Топіарне мистецтво — фігурна стрижка дерев, чагарників і квітів, при якій рослинам надаються різних скульптурних форм: тварин, архітектурних споруд, людей, геометричних фігур і т.д. Слід зазначити, що для створення топіарів зазвичай застосовуються вічнозелені чагарники, що мають безліч невеликих щільних листів. Проаналізовано, які види живоплотів найчастіше використовують у сучасних топіарних садах. Розглянуто сучасні модифікації топіарних конструкцій.

Метою даної роботи є виявлення топіарних садів в сучасній ландшафтній архітектурі і визначення перспективи їх розвитку, визначення номенклатури рослин, які можна використати для оформлення топіарних садів.

Сьогоднішній день вносить свої зміни в архітектуру міста, парку або власної ділянки все більше стає модним вирощувати живі зелені стіни, фігурної форми кущі та дерева. Сад або ділянка виглядає красиво, доглянуто. Прості форми стрижки кущів і дерев садоводам можна освоїти самостійно, але більш складні проводить майстер. Це дозволить навіть найскромнішу ділянку перетворити в куточок дизайнерського мистецтва.

Ключові слова: топіарні сади, садово-паркове мистецтво, ландшафтна архітектура, топіарні фігури, торіарії, жива огорожа, бордюри, сади, парки, живоплоти, топіарні конструкції, ландшафтний дизайн, садово-парковий дизайн, дизайн, архітектура, живі фігури, сучасна ландшафтна архітектура, фігурна стрижка дерев, топіарна стрижка.

ВСТУП

Останнім часом в ландшафтному дизайні з'являється все більше фантазійних елементів і новинок, створених зокрема за допомогою мистецтва топіарія. До них належать спеціальні арки або живі перголи, створені з тиса або граба, бонсай, лабіринти та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Топіарне мистецтво є однією з форм ландшафтної архітектури. Словники визначають поняття топіарі (topiary) як мистецтво художнього обрізання та надання декоративних форм кроні дерев та кущів [1]. Топіарні сади — один з найдавніших видів мистецтва, воно розвивалося та змінювалося впродовж століть та знаходило свою ланку в мистецтві багатьох епох. Мистецтво орнаментального садівництва походить із I тисячоліття до н.е., де зародилось в країнах Середземномор'я та Азії, звідки поширилось до Стародавнього Риму [5].

Після падіння Римської імперії це мистецтво було забуте і збереглося хіба що тільки в монастирях. Ренесанс відродив топіарне мистецтво, це був його золотий час. Жоден створений у той час парк не обходився без бордюрів, що обрамляли доріжки і квітники, без високих стрижених стін, які розділяли простір на зелені кімнати, без вишуканих фігур. Багато творінь майстрів італійського Ренесансу існує й досі — сади вілли Ланте в Баньяйї, вілла Гарцоні в Тоскані [2].

Психологічні закономірності, які притаманні для сприйняття людини, обумовлюють прийоми організації форми і простору, а саме такі категорії композиції як симетрія і асиметрія, нюанс і контраст, ритм, встановлення певних співвідношень між частинами і цілим. Виразність і гармонійність архітектурної форми і простору залежать і від масштабності. Організація ландшафтних посадок здійснюється в першу чергу з побудови простору, основних законів архітектури — перспективи, колористики та композиційної побудови. Однак при використанні рослинного матеріалу, в силу його специфіки, застосування цих принципів має свої особливості.

XVIII століття в живописі, поезії і ландшафтній архітектурі тісно пов'язане з романтизмом, ідеалізацією живої природи та її естетичних якостей, що сприяло розвитку пейзажного стилю і відходу від регулярних форм. З кінця XVIII століття в Європі поперемінно спалахує мода то на пейзажний, то на регулярний стиль у ландшафтній архітектурі. Найвідоміші топіарні сади світу з'явилися в Англії (Левенс Холл, Грейт Дік-

стер), США (сад Ледью в Меріленді, сади Лонгвуд в Пенсільванії) та Шотландії (Друммонд-парк) [3]. За стилістичними ознаками топіарні сади можна класифікувати наступним чином:

1) топіарні сади — класичні взірці садово-паркового мистецтва різних стилів та часів (вілла Гарцоні в Тоскані, Італія, сади Маркессак, Франція) (рис. 1);

Рис. 1. Приклад топіарного саду в Маркессак, Франція

2) тематичні топіарні сади (парк в м. Колумбус, США, парк Нонг Нуч, Паттайя, Таїланд) (Рис. 2). Тематичні топіарні сади є пошуком нових засобів архітектурно-художньої виразності при створенні об'єктів садово-паркового мистецтва. При створенні найбільш привабливого для відвідувачів об'єкту садово-паркового мистецтва у архітектурно-планувальну та композиційнопросторову його структуру, варто внести додатковий об'єднуючий елемент, як, наприклад, певну тему чи певний етнічний колорит [4];

Рис. 2. Парк в м. Колумбус, США

3) топіарні сади як колекції, що демонструють можливості топіарної стрижки рослин (парк Дюрбуї, сад Буксусбемден, Бельгія, сад живих скульптур Pearl Fryar і Пн. Кароліна, США, парк борсай "Енергійний сад", Пн. Корея) (рис. 3, 4);

Рис. 3. Парк Дюрбуї, Бельгія

4) особливо ефектним прикладом топіарного мистецтва біонічні живі скульптури, об'єднані терміном «грін арт», виконані у техніці каркасне топіарі або арбоскульптури (скульптура Джона Крабсака, Акселя Ерландсона, Артура Вічула).

Залежно від техніки виконання та способу вирощування зелені огорожі і скульптури поділяються на такі види [11]:

- класичне (традиційне) топіарі — це найдавніший і найпоширеніший вид орнаментального садівництва. Техніка полягає в наданні геометричної форми чагарникам або деревам садовими ножицями за допомогою розроблених шаблонів і рамок;

Рис. 4. Сад живих скульптур Pearl Fryar і Пн.Кароліна, США

— нове (каркасне) топіарі бере початок у XVIII столітті: рослини висаджували в металевий каркас відповідної конструкції, всередині якої в процесі росту рослина набувала потрібної форми, що підтримувалась регулярним підстриганням.

Сучасні модифікації топіарних конструкцій:

— металеві скульптурно-каркасні форми, найчастіше пошарово заповнені сфагнумом (рід мохів) та торфом, куди висаджуються рослини, як правило ґрунтопокривні;

— садові бонсаї — це особливий вид топіарного мистецтва, який зародився в Китаї близько 2000 років тому. Бонсаї — мініатюрні деревця заввишки не більше 1 м, обрізані за допомогою особливої техніки;

— *арбоскульптури* (від лат. arbour — «деревце») — мистецтво формувати стовбур і гілки дерев у процесі їх росту. Відмінність арбоскульптури від інших видів топіарі в тому, що для створення декоративних форм використовуються принципи щеплення, зрощування, розтягування стовбура і гілок деревних рослин. Перевага каркасного топіарі перед класичним полягає в мобільності декоративних рослинних скульптур. Крім того, в період росту культури каркас, усередині якого висаджена рослина, сам по собі є оригінальною парковою скульптурою.

Живоплоти, як приклад топіарного мистецтва, зустрічаються найбільш часто. Існує декілька видів [16]:

- Бордюри — висота до метра;
- Огорож — висота до 2,5 метра;
- Зелені стіни — висота більше 2.5 метра;
- По ширині вони діляться на однорядні і багаторядні.

Для того, щоб побудувати живопліт заввишки близько 10 метрів, посадить по периметру ділянки західну тую, колючу або звичайну ялину, тополі, білу вербу, в'яз або липу. Щоб отримати паркан висотою до двох метрів, використовуйте кизильник, пузиреплідник калинолистий або барбарис Тунберга. Півметрові бордюри формують з барбарису Тунберга, альпійської і золотистої смородини, кизильника, спіреї, перстачі чагарникової, звичайного і козацького ялівцю і чагарникової акації.

Створюючи живопліт, слід нарощувати зелену масу поступово, видаляючи разом з цим всі довгі стебла і верхівку, однак залишаючи торішню деревину. Необхідно враховувати, що обрізка провокує кущіння, активне зростання бруньок, які розташовуються біля місця зрізу. Ще не менш важливим є розташування огорожі на ділянці.

Місце слід підбирати таким чином, щоб рослини освітлювалися з усіх боків. В іншому випадку вони почнуть втрачати нижні гілки, що сильно зіпсує декоративний вигляд і якість огорожі. Рослини в паркані висаджується з дистанцією, яка залежить від розміру рослин. Вона може варіюватися від 20 см до 1,2 м ширина міжряддя від 30 см до метра.

Бордюри формують із низькорослих кущів і напівчагарників. Добре підходить самшит і лаванда. Їх активно застосовують під час форму-

вання садово-паркового ландшафту, для окантовки клумб, розаріїв, доріжок або квітників. З живоплоту часто створюють лабіринти і периметральні огорожі території. В разі висаджування живого паркану по периметру слід враховувати його можливу ширину, яка може істотно зменшити корисну територію ділянки. Це дуже важливо для невеликих ділянок. При формуванні огорожі на шпалерах ви отримаєте живу огорожу шириною близько 20 см, в той час як деякі рослини, висаджені в ряд, можуть відняти у вас кілька метрів корисної площі. Також для огорожі з подальшим обрізанням використовують калину, лавр і бересклет. Для формування величезних зелених стін висаджують липу, ялину або клен.

Так, ще 2005 року у Національному ботанічному саду ім. М.М.Гришка НАН України (м.Київ), розпочато роботу із створення нової експозиційної ділянки топіарного мистецтва, площа якої складає 0,5 га. Закладена вона з метою ознайомлення відвідувачів саду з можливостями фігурної стрижки різних видів дерев і кущів та створення привабливого місця відпочинку в одному з центральних куточків ботанічного саду.

Стрижка може викликати серйозний стрес для рослини, тому його потрібно готувати до і після процедур. Також не слід забувати про про-

полку і систематичні поливи і зрошування чагарників. Для того щоб в зимовий період гілки рослин не зламалися через вагу снігу, їх слід укрити спеціальною сіткою або мішковиною. Якщо під час весняної стрижки ви помітили, що деяка частина куща замерзла, її слід видалити. Порожнечу, що з'явилася дуже швидко заповнять молоді пагони. При висаджуванні рослин з кроною правильної форми ви зможете заощадити багато часу на стрижці.

ВИСНОВКИ

Мистецтво фігурної стрижки дерев і чагарників є одним з найцікавіших напрямків ландшафтно-архітектури. На сьогодні, стрижка рослин застосовується нечасто, і, переважно, зводиться до застосування живоплотів різних видів. У міському озелененні топіарне мистецтво практично відсутнє. Окремо можна виділити топіарні тематичні сади, які набувають все більшої популярності.

При пошуках нових форм в ландшафтній архітектурі, можливо, варто звертатись і до історичної спадщини садово-паркового мистецтва, адже перевірені часом ідеї можуть знайти своє місце і в сучасному озелененні міст.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Білоус В.І. Садово-паркове мистецтво: коротка історія розвитку та методи створення художніх садів. – К.: Науковий світ, 2001. – 299
- [2] Біоніка в дизайні предметно-просторового середовища: навч. посібник / С.П.Мигаль, І.А.Дида, Т.Є.Казанцева. – Львів: Вид-во НУ"ЛП", 2014. – 228 с., іл.
- [3] Бельц Г. Фигурная стрижка деревьев. Формы, методы, уход / Пер.с нем. – М.: ЗАО «БММ», 2008. – 128 с., ил.
- [4] Забелина Е.В. Поиск новых форм в ландшафтной архитектуре: учеб. пособие / Забелина Е.В. – М.: Архитектура-С, 2005. – 160 с., ил.
- [5] Зинде А. По образу и подобию // Gardener URL: <http://www.gardener.ru/library/article/page69.php>
- [6] Косик О.І. Основи Ландшафтної архітектури. / Косик О.І., Гнатюк Л.Р. Основи Ландшафтної архітектури. / Гнатюк Л.Р //– К.: Компринт, 2020. – 390 с.
- [7] История садово-паркового искусства: учеб. пособие / Новосиб. гос. аграр. ун-т. Агроном. фак.; сост. М. В. Фирсова. Новосибирск: ИЦ Золотой колос, 2014. 96 с.
- [8] Крижанівська Н. Я. Основи ландшафтного дизайну: Підручник. Київ : Ліра-К, 2017. 218 с. [9] Курбатов В. Я. Всеобщая история ландшафтного искусства. Сады и парки мира. Москва: Эксмо, 2007. 736 с. [10] Кучерявий В. П. Історія ландшафтної архі-

REFERENCES

- [1] Bilous V.I. Gardening art: a brief history of development and ways of creating gardens. – K. : Scientific world, 2001. -- 299
- [2] Bionics in the design of a subject-spacious environment: textbook. manuals / S.P. Migal, I.A. Dida, T.K. Kazantseva. – Lviv: View of NU "LP", 2014. – 228 p., Il.
- [3] Balts G. Figured haircut of trees. Forms, methods, care / Translated from it. – M. : ZAO "BMM", 2008. – 128 p., Ill.
- [4] Zabelina E.V. Search for new forms in landscape architecture: textbook. allowance / Zabelina E.V. – M. : Architecture-S, 2005. -- 160 p., Ill.
- [5] Zinde A. In the image and likeness // Gardener URL: <http://www.gardener.ru/library/article/page69.php>
- [6] Kosyk O.I., Gnatiuk L.R. Osnovy Landshaftnoi arkhitektury. / Kosyk O.I., Gnatiuk L.R., //– K.: KOMprynt, 2020. – 390 s. [in Ukrainian]
- [7] History of landscape gardening art: textbook / Novosib. state agrarian. un-t. Agronomist. fac. ; comp. M.V. Firsova. Novosibirsk: ITs Zolotoy Kolos, 2014.96 p.
- [8] Krizhanivska N. Ya. Basics of landscape design: Pidruchnik Kiev: Lira-K, 2017.218 p.
- [9] Kurbatov V. Ya. General history of landscape art. Gardens and parks of the world. Moscow: Eksmo, 2007.736 p.
- [10] Kucheryaviy V. P. History of landscape archi-

текстури. Підручник Львів : Новий світ – 2000, 2020. 702 с.

[11] Кучерявий В. П. Ландшафтна архітектура. Львів: Новий світ – 2000, 2019. 521 с.

[12] Кучерявий В. П. Озеленення населених місць: Підручн. Львів: Світ, 2005. 456 с.

[13] Ландшафтная архитектура: краткий справочник / под общ. ред. Родичкина И. Д. / Киев : Будивельник, 1990. 334 с.

[14] Лазарев А. Г., Лазарева Е. В. Ландшафтная архитектура Город : Феникс, 2005. 282 с.

[15] Лихачев Д. С. Поэзия садов: к семантике садово-парковых стилей. 2-е изд., испр. и доп. Ленинград: Наука, 1982. 341 с.

[16] Николаевская Э. А. Садово-парковый ландшафт. Москва : Стройиздат, 1989. 339 с.

[17] Ожегов С. С. История ландшафтной архитектуры. Москва : Архитектура-С, 2004. 232 с.

[18] Ожегова Е. С. Ландшафтная архитектура: История стилей / Под ред. Д. О. Швидковского. Москва : Мир и Образование, 2015. 560 с.

[19] Основи ландшафтної архітектури та дизайну : підручник / Н. Я. Крижановська, М. А. Вотінов, О. В. Смірнова. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 348 с.

[20] Павел Алеппский (архидиакон). Путешествие антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII века. Описанное его сыном архидиаконом Павлом Алеппским (по рукописи Моск. Гл. Архива М-ва Иностраных Дел) (в 2 вып.). Вып. 1. От Алеппо до земли казаков / Павел Алеппский; пер. с арабского Муркоса.

ecture. Manual Lviv: New World - 2000, 2020.702 p.

[11] Kucheryaviy V. P. Landscape architecture. Lviv: New world - 2000, 2019.521 p.

[12] Curly V. P. Landscaping populated places: Lviv: Mir, 2005.456 p.

[13] Landscape architecture: a short guide / under total. ed. I. D. Rodichkina / Kiev: Budivelnik, 1990. 334 p.

[14] Lazarev A. G., Lazareva E.V. Landscape architecture City: Phoenix, 2005. 282 s.

[15] Likhachev D. S. Poetry of Gardens: Towards the Semantics of Gardening Styles. 2nd ed., Rev. and add.

Leningrad: Nauka, 1982.341 p.

[16] Nikolaevskaya Z. A. Garden and park landscape. Moscow: Stroyizdat, 1989.339 p.

[17] S. S. Ozhegov History of landscape architecture. Moscow: Architecture-S, 2004.232 p.

[18] Ozhegova E. S. Landscape Architecture: History of Styles / Ed. D.O. Shvidkovsky. Moscow: Peace and Education, 2015.560 s.

[19] Basics of landscape architecture and design: pidruchnik / N. Ya. Krizhanovska, M. A. Votinov, O. V. Smirnova. Kharkiv. nat. un-t misk. state-va im. O. M. Beketova. Kharkiv: KhNUMG im. O. M. Beketova, 2019.348 p.

[20] Pavel Aleppsky (archdeacon). The journey of Patriarch Macarius of Antioch to

Russia in the middle of the 17th century.

Described by his son Archdeacon Pavel Allepsky (based on the manuscript of the Moscow Ch. Archive Ministry of Foreign Affairs) (in 2nd issue). Issue 1. From Aleppo to the land of the Cossacks / Pavel Aleppo; per. from Arabic Murkos. Moscow : Univ. type, 1896.156 p.

АННОТАЦИЯ

Косык О.И., Гуцаленко У.Ю. Топиарные сады в современной ландшафтной архитектуре.

В статье представлен краткий обзор развития и современного положения топиарных садов и охарактеризованы специфика и перспективы топиарных садов в ландшафтной архитектуре. В большом разнообразии современных садов и парков существует особая группа — сад-топиарий, который, безусловно, является уникальным произведением садово-паркового искусства. Их развитие связано с поиском новых композиционных шаблонов ландшафтного дизайна и имеет глубокое историческое происхождение. Топиарное искусство — фигурная стрижка деревьев, кустарников и цветов, при которой растениям придаются различные скульптурные формы: животные, архитектурные сооружения, люди, геометрические фигуры и т.д. Следует отметить, что для создания топиаров обычно применяются

ABSTRACT

Kosyk O., Guzalenko U.I. Topiary gardens in modern landscape architecture

The article gives a brief overview of the development and current situation of topiary gardens and describes the specifics and prospects of topiary gardens in landscape architecture. In the great variety of modern gardens and parks there is a special group - a garden topiary, which is undoubtedly a unique work of landscape art. Their development is associated with the search for new compositional patterns of landscape design and has a deep historical origin. Topiary art is a figured haircut of trees, shrubs and flowers, in which plants are given various sculptural forms: animals, architectural structures, people, geometric figures, etc. It should be noted that to create topiaries are usually used evergreen shrubs with many small dense leaves. The types of hedges most often used in modern topiary gardens are analyzed. Modern modifications of topiary constructions are considered.

вечнозеленые кустарники, имеющие множество небольших плотных листьев. Проанализированы, какие виды живых изгородей чаще всего используют в современных топиарных садах. Рассмотрены современные модификации топиарных конструкций.

Целью данной работы является выявление топиарных садов в современном ландшафтном зодчестве и определение перспективы их развития, определение номенклатуры растений, которые можно использовать для оформления топиарных садов.

Ключевые слова: топиарные сады, садово-парковое искусство, ландшафтная архитектура, топиарные фигуры, топиарии, живая изгородь, бордюры, сады, парки, живые изгороди, топиарные конструкции, ландшафтный дизайн, садово-парковый дизайн, дизайн, архитектура, живые фигуры, современная ландшафтная архитектура, фигурная стрижка деревьев, топиарная стрижка.

AUTHOR`S NOTE:

Kosyk Oksana, associate professor, PhD. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, email: oksanakosyk@gmail.com, orcid: 0000-0003-0873-3180

The purpose of this work is to identify topiary gardens in modern landscape architecture and determine the prospects for their development, determine the range of plants that can be used to design topiary gardens.

Today making changes in the architecture of the city, park or own area is becoming increasingly fashionable to grow living green walls, shaped bushes and trees. The garden or plot looks beautiful, well-groomed. Simple forms of pruning shrubs and trees gardeners can learn on their own, but more complex is carried out by a master. This will allow you to turn even the most modest area into a corner of design art.

Keywords: topiary gardens, garden and park art, landscape architecture, topiary figures, topiaries, hedges, borders, gardens, parks, hedges, topiary constructions, landscape design, garden and park design, design, architecture, living figures, modern landscape architecture, figured haircut of trees, topiary haircut

Guzalenko Uliana, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, orcid: 0000-0002-4048-4615, e-mail: guulana19@gmail.com

Стаття подана до редакції 22.10.2021 р.
Стаття прийнята до друку 15.11.2021 р.